

परराष्ट्र सेवाका कर्मचारीहरुका लागि तालीम नीति, २०८०

१ पृष्ठभूमि:

परराष्ट्र मन्त्रालयको संगठन बढ़दो कार्य बोक्सर्सगै क्रमिक रूपमा विस्तार हुदै गएको छ। केही वर्गअधिकारीहरुले सय जनाको हाराहारीमा रहेको मन्त्रालयको जनशक्ति विदेश स्थित नेपाली नियोगको विस्तार तथा केन्द्रीय राहदानी विभागको स्थापना सगै दोब्बर भन्दा बढी पुन गएको छ। नयाँ नियुक्त मै आएका कर्मचारीहरुलाई समयानुकूल कुट्टीतिकू तथा भाषा तालीम प्रदान गरी उनीहरुको दशा, क्षमता तथा ज्ञानसीपको अधिकतम विकास तथा उपयोग गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ। परराष्ट्र सेवामा कार्यरत कर्मचारीलाई तालीमको माध्यमबाट मुलुकुको परराष्ट्र नीति सञ्चालनको उद्देश्य द्वारा भन्ने सघाउ पुऱ्याउन तथा नेपालको कुट्टीतिक अमतालाई अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा प्रतिपर्दी बनाउ गाउँदूङ द्वितीय संरक्षण तथा प्रवर्द्धनमा योगदान पुऱ्याउन परराष्ट्र सेवाका कर्मचारीहरुका लागि तालीम नीनि, २०८० तर्जुमा गरिएको छ।

२ आवश्यकता र औचित्य:

परराष्ट्र मन्त्रालयले गर्ने विधिविधीकूल कार्य प्रक्रियालाई मध्यनजर गर्दै निजामती सेवा ऐन, २०८० भा भएको दोश्रो संशोधन पश्चात परराष्ट्र सेवाको गठन भएकोले नेपाल परराष्ट्र सेवा अन्य विभिन्नी मुलुकहरुको तुलनामा अझै प्रारम्भिक अवस्थामै रहेको छ। परराष्ट्र मन्त्रालयको विधिविधीकूल कार्य प्रक्रियाका कारण यहाँको जनशक्ति पनि विशेष प्रक्रियाको हुनु स्वाभाविक छ। यद्यपि यस सेवामा कार्यरत कर्मचारीको कार्य प्रक्रिया अनुसारको अवसर कम रहेको, पर्याप्त थोन साधन जुट्न नसकेको, हाल निजामती सेवा ऐन तथा सो नियमावलीमा भएको व्यवस्था अत्यधिक काय क्षमताको आधारबाट हुने बढुवामा दुई महिना भन्दा बढी वैदेशिक तालीमको अवधिको सौरांशिक क्षेत्रमा काम गरेको अनुभवको अंक प्रदान गर्दा तोकिएको अंकको आधा अंक दिने व्यवस्थाले प्राप्त भएको सिमित अवसर समेतमा उत्साहजनक सहमार्गिता हुन नसकेको र स्वदेशी तथा विदेशी तालीमलाई कार्य सम्पादनसँग आवद्ध गर्न सकिएको छैन। त्यसैगरी विभिन्न मुलुकहरुसँगको पारस्परिक सम्बन्धको विविधता, प्रविधि विकास र हस्तान्तरण, विश्वव्यापीकरण, वातावरणीय परिवर्तन र आर्थिक सिद्धान्तको परिवर्तनबाट कुट्टीतिकू सम्बन्ध विस्तारमा नवीन चुनौतीहरु थपिएका छन्। आर्थिक कुट्टीतिकू बढ़दो आवश्यकता सगै खाडी क्षेत्र तथा युरोपका करिपय मुलुकहरुमा नेपाली कामदारहरुको संख्यामा वृद्धि हुदै गएकोले नेपालीहरुको हक्कहित सम्बद्धनको लागि गमेत थप नेपाली नियोगहरु स्थापना गर्नुपर्ने अवस्था बन्दै गएको छ। हालका वर्षहरुमा मलेशिया, दक्षिण कोरिया लगायत खाडी मुलुकहरुमा रोजगारीका लागि जाने नेपाली कामदारको हित रक्षार्थ सम्बन्धित मुलुकको भाषाको समेत ज्ञान हासिल गर्नुपर्ने थप आवश्यकता सिर्जना भएको छ।

राष्ट्रिय श्रेणीमा नयाँ नियुक्त मै आउने कर्मचारीहरुमध्ये कुट्टीतिक सेवामा प्रवेश गर्ने कर्मचारीहरुलाई पदस्थापना हुनु पूर्व नै छूटै सेवा प्रवेश तालीम दिने गरी नेपाल सरकारबाट नीतिगत निर्णय भैसकेको छ। सो व्यवस्थाका अन्तिरिक्त परराष्ट्र मन्त्रालयमा नियुक्त मै आउने अन्य श्रेणी र तहका कर्मचारीहरु तथा मन्त्रालयका अन्य सम्पूर्ण कर्मचारीहरुलाई सेवा प्रवेश तालीम, सेवाकालीन तालीमको अतिरिक्त आफ्नो कार्य क्षेत्रसँग सम्बन्धित विषयमा वैदेशिक कुट्टीतिकू तालीम प्रदान गर्ने कार्यलाई थप सशक्त पार्नुपर्ने अवस्था रहेको छ।

३ दीर्घकालीन सोच

परराष्ट्र मन्त्रालय र अन्तर्गत कार्यरत कर्मचारीहरुको क्षमता विकासको लागि खैलाई तारीम (Training for all) कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

४ उद्देश्यः

वैदेशिक तारीम एवं भाषागत सीपका माध्यमबाट नेपालको परराष्ट्र रीति कार्यान्वयनलाई थप प्रभावकारी बनाउन कर्मचारीहरुका लागि आयोजना गरिने तारीमको निम्न उद्देश्य रहेका छन्:

- (क) नेपाल परराष्ट्र सेवाका लागि आवश्यक पर्ने उच्च व्यवसायिक दक्षतायुक्त कुट्टीतिजहार तयार गर्ने,
- (ख) बदलिदो विश्व परिवेशमा प्रतिष्पदी कुट्टीतिक क्षमताको विकास गर्ने,
- (ग) विदेशस्थित नियोगमा पदस्थापन हुन् अघि नियोगमा गरिने कायमा ब्रह्मस्त हुनका लागि आवश्यक पर्ने विषयमा केन्द्रीत रही कुट्टीतिक अभिमुखीकरण तथा मापा तारीम प्राप्त गरी कार्य सम्पादन तथा सेवा प्रवाहमा प्रभावकारिता ल्याउने ।

५ रणनीति:

उपर्युक्त उद्देश्यहरु पुरा गर्न देहाय बमोजिमका रणनीतिहरु अवलम्बन गरिनेछ-

- (क) राजपत्राकित रा.प.तृतीय श्रेणी शाखा अधिकृत वा भो भरहका पदमा सेवामा प्रवेश गर्नेहरुका लागि आवासीय सेवा प्रवेश तारीम दिने व्यवस्था सामान्य प्रभासन मन्त्रालय, परराष्ट्र मन्त्रालय र नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान समेतको समन्वयमा गरिनेछ । कुट्टीतिक विषयको तारीमको हकमा निश्चित समयावधि को छुटै तारीम कार्यक्रम परराष्ट्र मन्त्रालय मार्फत सञ्चालन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- (ख) नयाँ नियुक्त भै आउने कर्मचारीहरुको लागि मन्त्रालय प्रवेश गरेको दुई वर्ष भित्र उपर्युक्त तारीमका लागि गर्न पहल गरिनेछ ।
- (ग) आगामी पाँच वर्षभित्र राजपत्र अर्नाकित तथा राजपत्राकित तृतीय श्रेणी सम्मका कर्मचारीहरुलाई वैदेशिक कुट्टीतिक तारीम एवं अंगेजी वाहेक कुनै एक विदेशी भाषाको अध्ययनमा पठाउने व्यवस्था गर्ने र त्यसका लागि वार्षिक रूपमा विस्तृत मागाको प्रदेशण गरी विभिन्न मुलुक र दातु समुदायबाट प्राप्त हुने आमन्वणका आधारमा वार्षिक तारीमको व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- (घ) विगत पाँच वर्ष भित्र सेवामा प्रवेश गरेका कर्मचारीहरुका लागि अंगेजी वाहेकका यथुक्त राष्ट्र संघमा प्रयोग गरिने औपचारिक मापा लगायत नेपालको लागि महत्वपूर्ण हुन् कुनै एक विदेशी भाषा अध्ययनको लागि व्यवस्था गरिनेछ । परराष्ट्र सेवामा पाँच वर्ष भन्दा बढी सेवा गरेका कर्मचारीहरुलाई कर्मचारीले रोजेको कुनै एक विदेशी भाषा अध्ययनको लागि अवसर प्रदान गरिनेछ ।
- (ङ) नयाँ नियुक्त हुने नियोग प्रमुखहरुका लागि परराष्ट्र मार्मिला अध्ययन प्रतिष्ठान मार्फत अभिमुखीकरण कार्यक्रमको अनिवार्य व्यवस्था गरिनेछ ।
- (च) वैदेशिक भाषा अध्ययनका लागि सम्बन्धित मुलुक स्थित नेपाली नियोगमा अधिकृत स्तरका कर्मचारीलाई उपर्युक्त दर्जा दिई प्रशिक्षाधीको रूपमा खटाउने व्यवस्था गर्ने र मापाको अध्ययन

पश्चात सोही नियोगमा अध्ययनको वृत्ति सहित एक अवधि तनाघने गरी खटाउने परिपार्टीको थालीम गरिनेछ ।

- (छ) सेवाका वृत्ति विकासको मध्य अवस्था (Mid-career) मा पुगेका कर्मचारीलाई सेवाकार्यालय पर्याप्त अवधि तालीम, वार्ता तथा सम्झौताका सीपहरु लगायतका विषयमा वैदेशिक तालीमको व्यवस्था गर्ने, तालीम लिन इच्छुक व्यस्ता कर्मचारीलाई नियमानुसार विदाको शुविधा दिउ अध्ययन अनुसन्धान कार्यमा प्रोत्साहित गरिनेछ ।
- (ज) कर्मचारीलाई आवश्यक पर्ने तालीम दिनको लागि परराष्ट्र मामिला अध्ययन प्रतिष्ठानलाई गर्नुपर्ने सुदूर र द्योत यात्रन सम्पन्न गराईनेछ ।

६ कार्यनीति:

- उपर्युक्त रणनीतिका आधारमा देहायका कार्यनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछन् ।
- (क) परराष्ट्र मामिला अध्ययन प्रतिष्ठानलाई तालीम प्रदायक संस्थाको रूपमा गमेत विकारा गरिनेछ ।
- (ख) परराष्ट्र मामिला अध्ययन प्रतिष्ठानले तालीम प्रदान गर्ने विदेशी संस्थासँग प्रशिक्षार्थी आदान पदान गर्न सक्ने र प्रशिक्षकको रूपमा विदेशवाट समेत आवश्यकतानुसार श्रोत व्याकिलाई आमन्त्रण गर्नसक्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- (ग) परराष्ट्र मामिला अध्ययन प्रतिष्ठान र नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान वीचको अन्तर स्थागत सम्बन्धलाई सुदूर पार्दै परराष्ट्र सेवाका कर्मचारीहरूलाई प्रदान गरिने तालीममा गमन्त्य गरिनेछ ।
- (घ) तालीममा प्राप्त उपलब्धिलाई मन्त्रालयवाट नियोगमा गरिने सहाय्य आवढ गरी तालीमलाई मन्त्रालयको कार्य सम्पादनलाई अभिवृद्धि गर्ने औजारका रूपमा उपयोग गर्नका लागि तालीमको अभिलेख अद्यावधिक राखिनेछ ।
- (ङ) तालीमका लागि योग्यता पुरेका कर्मचारीहरूमध्ये चारणहता तथा पहिले अवसर तपाएको मध्यवाट मनोनयन गर्ने नीति लिइनेछ ।
- (च) नेपाली कामदारहरु भएका मुलुकमा खटीई जाने कर्मचारीहरूलाई श्रमिकहरूको संरक्षण, सुविधा, विवाद समाधान, उद्धार लगायतका विषयमा तालीम दिएर मात्र पठाउने व्यवस्था गरिनेछ ।
- (छ) कर्मचारीहरूलाई सेवाका लागि उपयोगी हुने विषयमा अन्य मन्त्रालय तथा सूक्ष्मा निकायले आयोजना गर्ने तालीममा खटाउन शक्तिनेछ ।
- (ज) मन्त्रालयमा प्राप्ति तथा अनुसन्धानमूलक कियाकलाप सञ्चालन गर्ने, तालीमवाट प्राप्त ज्ञान, सीपलाई कायम राख्न तथा मन्त्रालयलाई ज्ञानमा आधारित संस्था (Knowledge based Institution) को रूपमा विकास गर्न सहयोग पुऱ्याउन मन्त्रालयमा एक आधुनिक प्रस्तकालयको स्थापना तथा सञ्चालन गरिनेछ ।

- (भ) नियोगवाट कार्यकाल समाप्त गरी एवम् विदेशी तालीम र अध्ययन सम्पन्न गरी स्वदेश फॉर्मेला कर्मचारीहरुले आजन गरको ज्ञान र अनुभवलाई साटासाट गर्न निर्यामित रूपमा छलफल तथा विफिड कार्यकहरुको आयोजना गरिनेछ।
- (ज) देशको वास्तविक अवस्थाको ज्ञान दिलाउन तालीम प्रशिक्षाथीहरुलाई विकट, दुर्गम, गीमावनी भए पर्यटकीय र सांस्कृतिक महत्वका साथसाथै आर्थिक विकासको दृष्टिकोणवाट गमन्य तेहसिलको पहिचान गरी समय समयमा स्थलगत भ्रमणको व्यवस्था गर्न प्रयास गरिनेछ।
- (ट) नियोगमा सेवारत कर्मचारीहरुलाई पनि नियोग प्रमुखसंग समन्वय गरी स्वदेशी तथा विदेशी तालीममा खटाउने व्यवस्था मिलाउन सकिनेछ।
- (ठ) मन्वालयमा तालीमका लागि दीर्घकालीन रूपमा वजेटको व्यवस्था गर्न वार्षिक रूपमा तालीमका लागि छुटै वजेटको तर्जुमा गरिनेछ।

५ तालीम कार्यक्रम प्रक्षेपणः

- तालीम प्रक्षेपण कार्य सामान्यतया देहाय बमोजिम हुने गरी व्यवस्था गरिनेछ।
- (क) राजपत्र अनकित कर्मचारीहरुलाई सामान्यतया कुटनीतिक अभिमूल्कीकरण, कम्प्युटर, कार्यालय व्यवस्थापन, लेखा तथा भाषा सम्बन्धी (अरबी, चीनिया, जापानी, कोरियन, मलेशियन) तालीम दिन पहल गरिनेछ।
- (ख) राजपत्राकित तृतीय श्रेणी वा सो सरहका कर्मचारीहरुका लागि सामान्यतया अन्तर्राष्ट्रीय सम्बन्ध, भाषा सम्बन्धी (अरबी, चीनिया, फ्रेन्च, जापानी, कोरियन, स्पेनिश, रसियन र मलेशियन) तालीम दिन पहल गरिनेछ।
- (ग) राजपत्राकित द्वितीय श्रेणी वा सो सरहका कर्मचारीहरुलाई सामान्यतया परराष्ट्र नीति विश्लेषण, द्विपक्षीय वा वहुपक्षीय सम्झौता वार्ता, सुरक्षा सम्बन्धी विश्लेषण, आर्थिक सम्बन्ध विश्लेषण, अन्य कुटनीतिक अध्ययनका लागि अध्ययन तथा तालीममा पठाइनेछ र सोका लागि आवश्यक माग प्रक्षेपण समेत अग्रिम रूपमा गर्ने व्यवस्था मिलाईनेछ।
- (घ) राजपत्राकित पथम श्रेणी वा सो सरहका पदमा नेपाल सरकारले तोकेको उच्च स्तरीय व्यवस्थापन तालीम अन्तर्राष्ट्रीय नीति विश्लेषण, अन्तर्राष्ट्रीय सुरक्षा रणनीति, वहुपक्षीय सम्झौता वार्ता, कुटनीतिक अध्ययन तथा गोष्ठी लगायत नेपाल सरकारले उपयुक्त ठहर्याएको अन्य तालीम समेतको व्यवस्था गर्न सकिनेछ। सोका लागि आवश्यक माग प्रक्षेपण समेत अग्रिम रूपमा गर्ने व्यवस्था मिलाईनेछ।

६ नीतिको कार्यान्वयनः

- (क) तालीमलाई कार्य विवरण र कार्य सम्पादनसंग तादार्थता गरी नर्तीजामूलक वनाउन वार्षिक कार्य योजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।
- (ख) तालीम नीतिको कार्यान्वयन परराष्ट्र मन्वालय र अन्तर्राष्ट्रीय निकाय परराष्ट्र मामिला अध्ययन प्रतिष्ठान, नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान मार्फन गर्ने व्यवस्था मिलाईनेछ। तालीमको प्रकृति, विषय र शोल व्यवस्थापन समेतमा अर्थ मन्वालय, सामान्य प्रशासन मन्वालय तथा अन्य निकायको सहयोग समन्वय र सार्वदारीलाई प्रमुख आधारको रूपमा लिईनेछ।

९ अनुगमन तथा मूल्यांकन:

तालीम नीति कार्यान्वयनको प्रारम्भिक अनुगमन तालीम प्रदायक निकायले २ वार्षिक तथा आवार्द्धक अनुगमन तथा मूल्यांकन आवश्यकतानुसार सम्बद्ध निकायहरूको यहयोग निःपराष्ट्र मन्त्रालयले गर्नेछ।

१० जोखिमः

- (क) निजामती सेवा ऐन, निजामती सेवा नियमावली, तथा परराष्ट्र सेवा नियमावली तथा निजामती सेवामा लागू भएका अन्य तालीम नीतिहरू र अन्य व्यवस्थाका कारण नीति कार्यान्वयनमा शामिल हुने देखिएमा ऐन, नियममा समसार्थिक सुधार र परिमाजनको लागि आवश्यक पहल गरिनेछ।
- (ख) तालीममा शोत व्यक्ति, प्रशिक्षार्थीको गहभारी हुने इच्छा शोत एवं शोत यात्रनको आवारमा नीति कार्यान्वयनको स्तर र उपलब्धि निर्धारण हुनेछ।
- (ग) परराष्ट्र मन्त्रालय र तालीम प्रदायकको अग्रसरता र प्रतिक्रियाको अभावमा नीति कार्यान्वयनमा कठिनाई आउन सक्नेछ।

११ अपेक्षित उपलब्धि

नीति कार्यान्वयनबाट कर्मचारीको व्यवसायिकता, दक्षता र पेशागत असतामा असर्वादि भइ संबद्धको कुटनीतिक असताको विकास हुनेछ।